

Sih geleneği içinde de sadaka olarak yaşamını sürdüren küçük bir din adamı grubu (Udasis) bulunmaktadır. Sadaka, fakirlerin kollarına anlamında Zerdüş (Mecûsilik) inancında da merkezî öneme sahiptir (ayrıca bk. DİLENCİLİK; SADAKA).

BİBLİYOGRAFYA :

Moses Maimonides, *The Code of Maimonides (Mishneh Torah): The Book of Agriculture* (trc. Isaac Klein), New Haven 1979, "Matnot Aniyiim", 10/7-14; Saint Thomas Aquinas, *Summa Theologiae* (trc. R. J. Batten), Cambridge 2006, XXXIV (2a 2æ, Q.27); H. Lesetre, "Dime", *DB*, II/2, s. 1431-1435; E. B. Findly, *Dana: Giving and Getting in Pali Buddhism*, Motilal / Delhi 2003; M. Chemnitz, *On Almsgiving*, St. Louis 2004, s. 7; M. R. Cohen, *Poverty and Charity in the Jewish Community of Medieval Egypt*, Princeton 2005, s. 5-8; *Handbook of Religion and Social Institutions* (ed. H. R. Ebaugh), New York 2006, s. 69; M. J. O'neal - J. S. Jones, *World Religions: Almanac*, Detroit 2007, I, 104-105; II, 337-338, 426; T. Brekke, "Contradiction and the Merit of Giving in Indian Religions", *Numen*, XLV/3, Leiden 1998, s. 287-320; *Dictionnaire encyclopedique du Judaïsme* (ed. G. Vigoder v.dğr.), Paris 1993, s. 31-34, 213-216, 317-319; T. Gilby, "Charity", *New Catholic Encyclopedia*, New York 2003, III, 395-400; A. J. Avery-Peck, "Charity in Judaism", *The Encyclopaedia of Judaism*, Leiden 2005, I, 335-347; R. Posner, "Charity", *Encyclopaedia Judaica*, 2007, IV, 569.

MAHMUT SALİHOĞLU

ZEKERE

(ذکر)

Hadis edâ sîgalarından biri.

Sözlükte "ezberlemek, unuttuktan sonra hatırlamak, anmak" mânasındaki **zekere** kelimesi terim olarak râvinin bir hadisi hocasından semâ, kıraat ve vicâde gibi tahammül yollarından biriyle aldığını ifade eder; "zekere, zekere fülânün, zekere lî fülânün, zekere lenâ fülânün, zekere lenâ fülânün bi-kırâeti, zekere lenâ fülânün kırâeten aleyhi ve ene esmau, yüzkeru" (anlatıldığına göre) şeklinde çeşitli kullanımları vardır. Zekere terimi ilk dönemlerden itibaren kaynaklarda yer almakla birlikte ifade ettiği mâna asırlara ve kişilere göre değişiklik göstermiş, II (VIII) ve III. (IX.) yüzyıllarda semâ yoluyla değil vicâde yoluyla elde edilen hadislerin rivayetinde kullanılmıştır. Nitekim II. (VIII.) yüzyılın ilk yarısında İbn İshak, III. (IX.) yüzyılın ilk yarısında Ebû'l-Eşheb Ca'fer b. Hayyân el-Utâridî, vicâde yoluyla elde ettikleri bir metnin musannif veya râvinin el yazısıyla olup olmadığı konusunda kesin bir kanaate varamadıkları zaman metni rivayet ederken bu sîgayı kullanmışlardır (Fesevî, II, 633;

İbn Receb, I, 376). Bunun yanında II. (VIII.) yüzyılın ikinci yarısında Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzım et-Temîmî'nin söz konusu sîgaya kıraat yoluyla aldığı hadislerin rivayetinde yer verdiği belirtilmektedir (Zehebî, IX, 76). İshak b. Râhûye ve Ahmed b. Hanbel'in hocalarından Ebû Kur'e Mûsâ b. Târik ez-Zebîdî aynı sîgayı semâ yoluyla aldığı hadislerle delâlet etmek üzere zikretmiştir (İbn Hacer el-Askalânî, X, 312). Rif'at Fevzî Abdülmuttalib, İbn Ebû Hâtîm'in zekere sîgasını semâ, icâzet vb. metotlarla elde edip kimden işittiğini unuttuğu veya işitip unuttuktan sonra kitabında o şeyhe ait olarak bulduğu rivayetler için kullandığını söyler (Yücel, s. 94).

Müteahhirîn dönemi hadis âlimlerinden Hatîb el-Bağdâdî ve Kâdî İyâz, hadis tahammülünde semâ delâlet eden lafızları sıralarken bunlar arasında zekere sîgasına son sırada yer vermişler, böylece söz konusu sîganın yaygın olarak semâ anlamında kullanılmadığına işaret etmişlerdir. Süyûtî de zekerenin hadis müzâkere meclisinde duyulan rivayete delâlet ettiğini söyler (*Tedribü'r-râvî*, II, 11). Ahmed Nâîm ise zekere sîgasının şeyhin talebeye okuması suretiyle gerçekleşen semâdan ziyade müzâkere meclisinde yapılan okumalar sırasında işitilen rivayetlerin naklinde kullanılan tabirlerden olduğunu belirterek Süyûtî'nin görüşüne katılmıştır (*Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, I, 404). Zekere sîgalarından "zekere lenâ fülânün bi-kırâeti, zekere lenâ fülânün kırâeten aleyhi" ve "ene esmau" tabirleri arz metoduyla alınan hadislerin rivayetinde görülmektedir. Ancak arzın oluş şekline göre aralarında fark vardır. İlk edâ lafzını kullanan râvi hadislerini şeyhe kendisi okumuş, ikinci edâ sîgasını kullanan ise hadis meclisinde başkası tarafından şeyhe okunan hadisleri dinlemiş ve rivayet etmiştir. "Yüzkeru" tabiri "yürvâ" (rivayet olunur ki) mânasına olup rivayeti meçhul bir râviye başlamak suretiyle hadis naklederken yer verilen bir temrîz sîgasıdır. İbnü's-Salâh'a göre zayıf bir hadisi isnadsız rivayet etmek isteyen bir râvi "ravâ, hakâ, zekere gibi kesinlik ifade eden bir sîga değil "ruviye, yühkâ" (anlatılır ki) ve "yüzkeru" gibi rivayetin yeterince güvenilir olmadığını gösteren bir temrîz sîgası kullanmalıdır. Muhaddislerin sahihliği veya zayıflığı bilinmeyen hadislerin rivayetinde de aynı şekilde hareket etmeleri gerekir (*'Ulümü'l-hadis*, s. 25, 94).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "zkr" md.; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh* (nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî), Medine 1410/1990, II, 633; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Ah-

med Ömer Hâşim), Beyrut 1406/1986, s. 295, 325; Kâdî İyâz, *el-İlmâ'* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire 1389/1970, s. 69; İbnü's-Salâh, *'Ulümü'l-hadis*, s. 25, 94; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, IX, 76; İbn Receb, *Şerhu 'İteli't-Tirmizî* (nşr. Nüred-din İtr), Dimaşk 1398/1978, I, 376; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, Beyrut 1404/1984, X, 312; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf), Beyrut 1409/1989, II, 11, 62; *Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, I, 400-401, 404-405; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 425, 429-430; Ahmet Yücel, *Hadis İstihlâhlarının Doğuşu ve Gelişimi*, İstanbul 1996, s. 93-94.

MEHMET EFENDİOĞLU

ZEKERİYA, Necati

(1928-1988)

Türk asıllı Yugoslav şairi
ve yazarı.

Üsküp'te doğdu, ilk ve orta öğrenimini burada tamamladı; Arap Hoca adlı bir kişiden özel ders aldı. Bir süre öğretmenlik kurslarına devam etti, ardından Üsküp İrfan Okulu'nda öğretmenliğe başladı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya'da kurulan sosyalist yönetimin yayımına izin verdiği *Pioner* adlı Türkçe çocuk dergisinin başına geçti. Üsküp'te çıkan *Sevinç* ve *Tomurcuk* adlı çocuk dergilerini yirmi yıl kadar yönetti. Ardından 1944'ten beri yayımlanmakta olan *Birlik* gazetesinin başyazarı oldu (1969). *Sesler* adlı toplum-sanat dergisinin çıkarılmasında ve *Birlik* adlı yayının teşkilâtı aracılığıyla Türkçe çocuk kitaplarının neşrinde büyük çaba harcadı. 1973'te bazı politik sebepler yüzünden görevinden alındı. 1975'te Priştine'de yayımlanan *Tan* gazetesine geçti; 1979'da yine burada çıkarılan *Kuş* adlı çocuk dergisini yönetti. 10 Haziran 1988'de tedavi gördüğü Novi Sad'da vefat etti.

Şiir, hikâye, deneme gibi türlerde eser veren, eserleri çeşitli dillere çevrilen Necati Zekerîya, Yugoslavya'da sosyalist yönetimin her toplumun kendi ana dilinde, fakat sistemin beklentileri doğrultusunda yeni bir edebiyat oluşturma gayreti çerçevesinde var edilmeye çalışılan Türk yazarları arasında Türkçe'yi doğru ve güzel kullanan az sayıdaki yazardan biridir. Türkçe'den Sırpça ve Boşnakça'ya Makedon diline çeviriler yapmak suretiyle Türk edebiyatını Yugoslavya'da, bu dillerden Türkçe'ye yaptığı çevirilerle de Yugoslav edebiyatını Türkiye'de tanıtarak iki ülke arasında bir tür kültür elçiliği yapmıştır. 1949'da Üsküp'te yayımlanan *Makedonya Genç Türk Yazarlarının Eserleri* adlı antolojide onun şiirlerine de yer verilmiş,

ZEKERİYA, Necati

1950'de Makedonya Halk Cumhuriyeti hükümetinin edebiyat ödülünü kazanan ilk Türk yazarı olmuştur.

Eserleri. *Şiir: Şiirler* (1950), *Okul Çanını* (1952), *Silahşör Tavşan* (1953), *Nerde Olsam* (1953), *Gelincik* (1954), *Kırmızı Küpeler* (1958), *Ninniler* (1964), *Sevgi* (1965), *Damlalar* (1967), *Yeşil Nerde* (1975), *Lorka Soyutlaması* (1977), *Ağaçlar Dile Gelse* (1985), *Harfler Ne Yer* (1988), *Çayhane Şiirleri* (1989). **Hikâye: Bizim Sokağın Çocukları** (1961), *Yeni Sokağın Çocukları* (1967), *Eski Sokağın Çocukları* (1967), *Güzel Nedir Çirkin Nedir* (1968), *Bizim Sokağın Romeo ve Jülüyeti* (1978), *Eskiler Alırım Yeniler Satarım* (1981). **Antoloji: Makedon Hikâyeleri Antolojisi** (1969), *On Makedon Ozanı* (1971), *Çağdaş Yugoslav Hikâyeleri Antolojisi* (1975), *Uçun Kuşlar Uçun* (çocuk hikâyeleri antolojisi, 1978), *Makedon Şiiri Antolojisi* (1979).

BİBLİYOGRAFYA :

Süreyya Yusuf, *Yugoslavya Türk Şiiri*, Priştine 1976, s. 41; *Yugoslavya Türk Çocuk Şiirlerinden Seçmeler* (haz. Mustafa İsen – Reyhan İsen), Ankara 1983, s. 23-39; Nimetullah Hâfiz, *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi*, Ankara 1989, s. 17-25; a.m.f., "Yugoslavya'da Türk Edebiyatı Hakkında Bir Deneme", *Çevren*, 1/1, Priştine 1973, s. 54-60; Fahri Kaya, *Yugoslavya Türk Hikâyesi Antolojisi*, Üsküp 1990, s. 35; a.m.f., *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1992, s. 45; *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi: Makedonya Türk Edebiyatı ve Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, Ankara 1997, VII, 178-192; *Balkanlar'da Türk Çocuk Hikâyeleri* (haz. Mustafa İsen – Tûbâ İşinsu Durmuş), İstanbul 2002, s. 69-78; *Balkanlar'da Türk Çocuk Şiiri Antolojisi* (haz. Mustafa İsen v.dğr.), İstanbul 2008, s. 64; Aydın Oy, "Zekerîya, Necatî", *TDEA*, VIII, 650.

MUSTAFA İSEN

ZEKERİYYÂ

(زَكَرِيَّا)

Kur'an'da adı geçen
ve İsrâiloğulları'na gönderilen
bir peygamber.

Zekerîyyâ kelimesinin aslı İbrânîce Zekarya'dır ve "Yahve hatırlar" anlamına gelir. İslâmî kaynaklarda da kelimenin İbrânîce olduğu ve Zekerîyyü, Zekerîyyâ şeklinde telaffuz edildiği belirtilmektedir (İbn Düreyd, II, 324; Mevhub b. Ahmed el-Cevâlîki, s. 349; Jeffery, s. 151). Kitâb-ı Mukaddes'te bu adı taşıyan otuz bir kişiden bahsedilmektedir; içlerinden ikisi İslâmî kaynaklarda genelde birbirine karıştırıl-

mıştır. Bunlardan biri, Luka İncili'nde bir yahudi kâhini diye gösterilen ve Yahyâ'nın babası olan Zekerîyyâ'dır ki Kur'an'da da bir yahudi peygamberi olarak tanıtılmaktadır. Diğeri ise yüksek rahip Berakya'nın oğludur. Bu zat, Bâbil sürgününden sonra Filistin bölgesini hâkimiyeti altına alan İran Kralı Darius'un idaresinin ikinci yılının (m.ö. 520) sekizinci ayında peygamber olarak görevlendirilen ve Eski Ahid'de de kendi adıyla anılan bir kitabı bulunan Zekerîyyâ'dır (Zekarya, 1/1); bunun Kur'an'da adı geçen Zekerîyyâ ile bir ilgisi yoktur.

Kur'an'da adı anılan Zekerîyyâ, Luka İncili'ne göre (1/5), Hârûn'un oğlu Eleazar'ın soyundan gelen ve Zerubabel ile birlikte Bâbil esaretinden dönen kâhinlerin lideri olan Abiya ailesine mensup bir kâhindir. Zekerîyyâ'nın, Hârûn'un zevcesiyle aynı adı taşıyan (Çıkış, 6/23) hanımı Elizabeth de (İbrânîce Elişeba, İslâmî kaynaklarda İşâ / İşbâ) Hârûn soyuna mensup dindar bir kadındır, aynı zamanda Meryem'in akrabasıdır (1/5-6, 36). İsrâ'nın müjdecisi olan Yahyâ'nın babası Zekerîyyâ, Filistin bölgesinde yaşamış sâlih bir kimsedir. Nitekim Zekerîyyâ Kur'an'da Yahyâ, İsrâ, İlyâs ile birlikte dürüst ve erdemli kişiler arasında zikredilir (el-En'âm 6/ 85). Luka İncili'nde de Zekerîyyâ'nın eşiyle birlikte Tanrı katında doğru kabul edilen kişilerden olduğu belirtilir.

Luka İncili'nin ilk babında (1/1-80) mâbede adanması sırasında Meryem'in korunması üstlenmesi dolayısıyla Zekerîyyâ hakkında ayrıntılı bilgi verilir. Buna göre Zekerîyyâ, Yahuda bölgesinin Romalı idarecisi Hırodes zamanında yaşayan, Yahuda'nın dağlık bölgesinde oturan, İsrâiloğulları'nın Abiya koluna mensup bir kâhindir. Eşi Elizabeth'le birlikte bir çocuk sahibi olmayı çok arzu etmelerine rağmen Elizabeth'in kısırlığı yüzünden çocukları doğmamış ve yaşları da hayli ilerlemiştir. Mâbedde hizmet sırasının kendi bölüğünde olduğu bir gün Zekerîyyâ, kâhnik geleneği uyarınca mâbede girip buhur yakma görevini icra ederken Allah'ın meleği kendisine duasının kabul edildiğini ve karısının dünyaya bir oğul getireceğini, adının da Yahyâ olacağını müjdeliler. Zekerîyyâ ise eşinin ve kendisinin yaşlılığını ileri sürerek bunun nasıl gerçekleşeceği konusunda bir işaret ister. Melek Berâil de (Gabriel), "Belirlenen zamanda yerine gelecek olan sözlerime inanmadığın için dilin tutulacak, bunların gerçekleşeceği güne kadar konuşamayacaksın" der. Bunun

üzerine dili tutulan Zekerîyyâ çocuk doğup adını Yahyâ koyuncaya kadar konuşamaz ve insanlarla işaretleşerek anlaşmaya çalışır (Luka, 1/5-26).

Luka İncili'nin bu anlatımına karşılık Kur'an'da Meryem sûresinde (19/2-11) Zekerîyyâ'nın, Allah'a ihtiyarlık çağına geldiğini söyleyip ileride kavminin haktan sapsamasından korktuğu için kendisine, hem kavmini sapsamaktan koruyacak hem de Hz. Ya'küb'un mirasına sahip çıkacak bir yardımcı bahşetmesini niyaz ettiği belirtilir. Ardından bir melek ona hitap ederek adı Yahyâ olan bir erkek çocuğu doğacağını müjdeliler. Buna şaşırarak Zekerîyyâ, "Ey rabbim, karım kısır, ben de çok yaşlıyım; benim nasıl çocuğum olabilir?" diye tereddüdünü ifade edince melek de Allah'ın, "Bu benim için çok kolay bir iştir. Daha önce seni yoktan var eden ben değil miyim?" buyurduğunu Zekerîyyâ'ya nakleder. Zekerîyyâ, "Rabbim! Öyleyse bana çocuk sahibi olacağıma dair bir alâmet göster!" niyazında bulunur. Bu defa melek, "Senin istediğin alâmet üç gün boyunca insanlarla konuşamayacak olmandır" der (ayrıca bk. Âl-i İmrân 3/38-41; el-Enbiyâ 21/ 89-90).

Yahyâ'nın Allah tarafından Zekerîyyâ'ya mücizevi bir şekilde bahşedilmesi konusunda Luka İncili ile Meryem sûresindeki bilgiler arasında büyük ölçüde paralellik bulunmakla birlikte aralarında bazı farklılıklar da söz konusudur. Luka İncili'nde, Zekerîyyâ'nın mâbedde iken Allah'tan bir çocuk istemesine dair duası kaydedilmeden sadece duasının kabul edildiği ve kendisine Yahyâ'nın müjdelendiği bildirilmekle beraber Meryem sûresinde Zekerîyyâ'nın, Allah'tan kendisine bir yardımcı vermesini talep ettikten sonra ona Yahyâ'nın müjdelenmesidir. İkinci farklılık, rabbinden bir işaret istemesi üzerine Luka İncili'nde Zekerîyyâ'nın Yahyâ doğuncaya kadar dilinin tutulmasına karşılık (Luka, 1/20) Meryem sûresinde onun insanlarla üç gün konuşmadığının belirtilmesidir.

Zekerîyyâ'nın Kur'an'da anılan bir başka özelliği de annesi tarafından mâbede adanan Meryem'in himayesini üzerine almış olmasıdır. Meryem'in mâbedde kimin himayesinde kalacağı hususunda İmrân ailesi arasında kura çekilince kura Zekerîyyâ'ya çıkar. Rivayete göre Meryem'in korunmasını üstlendikten sonra Zekerîyyâ mâbedde Meryem'e tahsis ettiği dua odasına (mihrab) her çıkışında onun yanında taze meyveler bulur. Bazı rivayetlere göre taze meyvelerden maksat onun